

ISSN 0352-6844 / UDK 7 (5)

Matica srpska journal for fine arts

46

Editorial board

ALEKSANDAR KADIJEVIĆ, editor-in-chief
(University of Belgrade – Faculty of Philosophy)

KOKAN GRČEV
(Eastern Mediterranean University of Famagusta – Department of Architecture)

MIODRAG MARKOVIĆ
(University of Belgrade – Faculty of Philosophy)

LIDIJA MERENIK
(University of Belgrade – Faculty of Philosophy)

IVAN STEVOVIĆ
(University of Belgrade – Faculty of Philosophy)

RUDOLF KLEIN
(Szent István University, Budapest)

BISSERA PENTCHEVA
(Stanford University, USA)

ALEKSANDAR IGNJATOVIĆ
(University of Belgrade – Faculty of Architecture)

SRĐAN MARKOVIĆ
(University of Nish – Faculty of Arts)

DRAGAN DAMJANOVIĆ
(University of Zagreb – Faculty of Philosophy)

NOVI SAD
2018

ISSN 0352-6844 / UDK 7 (5)

Зборник Матице српске за ликовне уметности

46

Уредништво

АЛЕКСАНДАР КАДИЈЕВИЋ, главни и одговорни уредник
(Универзитет у Београду – Филозофски факултет)

КОКАН ГРЧЕВ

(Источномедитерански универзитет Фамагуста – Одељење архитектуре)

МИОДРАГ МАРКОВИЋ

(Универзитет у Београду – Филозофски факултет)

ЛИДИЈА МЕРЕНИК

(Универзитет у Београду – Филозофски факултет)

ИВАН СТЕВОВИЋ

(Универзитет у Београду – Филозофски факултет)

РУДОЛФ КЛАЈН

(Универзитет Сент Иштван, Будимпешта)

БИСЕРА ПЕНЧЕВА

(Универзитет Стенфорд, САД)

АЛЕКСАНДАР ИГЊАТОВИЋ

(Универзитет у Београду – Архитектонски факултет)

СРЂАН МАРКОВИЋ

(Универзитет у Нишу – Факултет уметности)

ДРАГАН ДАМЈАНОВИЋ

(Свеучилиште у Загребу – Филозофски факултет)

НОВИ САД

2018

МАТИЦА СРПСКА
Одељење за ликовне уметности

MATICA SRPSKA
Department of Fine Arts

Copyright © Матица српска, Нови Сад, 2018

САДРЖАЈ – CONTENTS

ЧЛАНЦИ, РАСПРАВЕ, ПРИЛОЗИ ARTICLES, TREATISES, CONTRIBUTIONS

1. Anđela Đ. Gavrilović, THE REPRESENTATION OF THE CHERUB IN THE NARTHEX OF THE DEČANI MONASTERY ABOVE THE PORTAL LEADING TO THE NAVE. CONTRIBUTION TO THE RESEARCH OF THE ICONOGRAPHY AND MEANING OF THE CHERUB IN SERBIAN MEDIEVAL ART
Анђела Ђ. Гавриловић, ПРЕДСТАВА ХЕРУВИМА У ПРИПРАТИ ДЕЧАНА НАД УЛАЗОМ У НАОС. ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ИКОНОГРАФИЈЕ И ЗНАЧЕЊА ХЕРУВИМА У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ УМЕТНОСТИ 13
2. Јелена З. Павличић, *COPIE CONFORME* – КОПИЈЕ ФРЕСАКА У ПРАКСИ ЗАШТИТЕ СПОМЕНИЧКОГ НАСЛЕЂА. ПРИМЕР КОПИЈА ИЗ ЦРКВЕ БОГОРОДИЦЕ ЉЕВИШКЕ У ПРИЗРЕНУ
Јелена З. Павличић, *COPIE CONFORME* – COPIES OF FRESCOES IN THE PRACTICE OF HERITAGE PROTECTION. AN EXAMPLE OF COPIES FROM THE CHURCH OF THE HOLY VIRGIN OF LJEVIŠ IN PRIZREN 35
3. Ангелина Р. Милосављевић, ПОРЕКЛО И ПРИРОДА УМЕТНИЧКОГ СТВАРАЊА У *ИДЕЈИ* ФЕДЕРИКА ЦУКАРИЈА
Angelina R. Milosavljević, THE ORIGIN AND THE NATURE OF ARTISTIC CREATION IN FEDERICO ZUCCARI'S *IDEA* 53
4. Милица Ж. Цицмил, PORTRAIT OF GIACINTA ORSINI BONCOMPAGNI LUDOVISI: MINIATURE WORLD OF ARCADIA
Милица Ж. Цицмил, ПОРТРЕТ ЂАЧИНТЕ ОРСИНИ БОНКОМПАЊИ ЛУДОВИЗИ: АРКАДИЈА У МАЛОМ 65
5. Марина Љ. Матић, БАРОКНА ХИЈЕРОТОПИЈА ВЕЛИКЕ ЦРКВЕ МАНАСТИРА САВИНА: САКРАЛНА РЕТОРИКА И ИДЕНТИТЕТ
Marina Lj. Matić, BAROQUE HIEROTOPY OF THE SAVINA MONASTERY GREAT CHURCH: SACRAL RHETORIC AND IDENTITY 75
6. Svetlana V. Milinković, THE REPUBLIC SQUARE – GENESIS OF THE CONSTRUCTION OF PUBLIC CITY SPACE
Светлана В. Милинковић, ТРГ РЕПУБЛИКЕ – ГЕНЕЗА УОБЛИЧАВАЊА ЈАВНОГ ГРАДСКОГ ПРОСТОРА 93

7. Бранко М. Чоловић, ЦРКВА УСПЕЊА БОГОРОДИЦЕ У ДРНИШУ ПРИМЈЕР ВИШЕСТРУКЕ ИСТОРИЗАЦИЈЕ Branko M. Čolović, CHURCH OF THE ASSUMPTION OF THE BLESSED VIRGIN IN DRNIŠ AN EXAMPLE OF MULTIPLE HISTORIZATION	109
8. Александар М. Игњатовић, ИСПРЕД ВИЗАНТИЈСКОГ ПУРПУРА: ВИЗУЕЛИЗАЦИЈА НАЦИЈЕ НА ДРУГОМ ВИЗАНТОЛОШКОМ КОНГРЕСУ У БЕОГРАДУ 1927. ГОДИНЕ Aleksandar M. Ignjatović, IN FRONT OF THE BYZANTINE PURPLE: VISUALIZATION OF THE NATION AT THE 2 nd INTERNATIONAL CONGRESS OF BYZANTINE STUDIES IN BELGRADE IN 1927	127
9. Тадија Б. Стефановић, МОНУМЕНТАЛНО И МОНУМЕНТАЛИЗАМ У АРХИТЕКТУРИ МЕЂУРАТНОГ БЕОГРАДА Tadija B. Stefanović, MONUMENTAL AND MONUMENTALISM IN THE ARCHITECTURE OF INTERWAR BELGRADE	141
10. Марија К. Покрајац, „НА УГЛУ КОД ЗЛАТНОГ ЧОВЕКА”: ЗГРАДА БИВШЕГ ЦЕНТРАЛНОГ КРЕДИТНОГ ЗАВОДА У НОВОМ САДУ АРХИТЕКТЕ ФРАНЦА ВОРУДЕ Marija K. Pokrajać, “AT THE GOLDEN MAN’S CORNER”: BUILDING OF THE FORMER CENTRAL CREDIT INSTITUTION IN NOVI SAD DESIGNED BY ARCHITECT FRANZ WORUDA	161
11. Марија Т. Павловић, АРХИТЕКТУРА БЕОГРАДСКИХ СПОРТСКИХ ОБЈЕКТА (1918–1941) Marija T. Pavlović, ARCHITECTURE OF BELGRADE SPORTS FACILITIES (1918-1941) . . .	171
12. Душко Р. Кузовић, ПРОСТОРНЕ РЕЛАЦИЈЕ БРОНЗАНЕ ФИГУРЕ И АРХИТЕКТУРЕ ТРГА ПАРТИЗАНА У УЖИЦУ Duško R. Kuzović, BRONZE FIGURE AND ARCHITECTURE SPATIAL RELATIONS ON THE PARTISANS’ SQUARE IN UŽICE (1961)	187
13. Владана В. Путник Прица, NEW BELGRADE – A SUCCESSFUL CONCEPT? Владана В. Путник Прица, НОВИ БЕОГРАД – УСПЕЛИ КОНЦЕПТ?	203
14. Александар Ђ. Кадијевић, ПРЕГЛЕД ОПУСА АКАДЕМИКА АРХИТЕКТЕ МИЛАНА ЛОЈАНИЦЕ (1939) Aleksandar Đ. Kadijević, AN OVERVIEW OF THE OPUS OF ARCHITECT MILAN LOJANICA (1939)	213
15. Бранко В. Војовић, Драгољуб Т. Штрбац, БЕОГРАД НА ВОДИ – ЕКРАН У БЕОГРАДУ – ЕКРАН ПРЕД БЕОГРАДОМ Branko V. Vojović, Dragoljub T. Štrbac, BELGRADE WATERFRONT – A SCREEN IN BELGRADE – A SCREEN IN FRONT OF BELGRADE	233
16. Јована Р. Пикулић, У ЦАРА ТРАЈАНА КОЗЈЕ УШИ ПЕТРА ЛУБАРДЕ КАО „СЛИКА КОЈА СЕ ЧИТА” Jovana R. Pikulić, THE GOAT’S EARS OF EMPEROR TRAJAN BY PETAR LUBARDA AS “A PAINTING BEING READ”	245
17. Дијана Љ. Метлић, ВОЛЕТИ РАЗЛИКЕ: САВРЕМЕНЕ СТВАРАЛАЧКЕ ПРАКСЕ НОВОСАДСКЕ УМЕТНИЧКЕ СЦЕНЕ Dijana Lj. Metlić, LOVE DIFFERENCES: CONTEMPORARY ART PRACTICES IN NOVI SAD	267

ПРИКАЗИ
REVIEWS

1. Katherine Marsengill, <i>Jelena Bogdanović: Framing of Sacred Space: The Canopy and the Byzantine Church</i>	283
2. Ангелина Р. Милосављевић, <i>Tumačiti Rembranta, priredio Zoran Gavrić</i>	286
3. Игор Б. Борозан, <i>Миодраг Марковић: Од Темишвара до Хаваја. Павел Пејровић – заборављени српски сликар. Књига I Историографија, биографија, извори</i>	289
4. Милица Ј. Тодоровић, <i>Срђан Марковић: Кајарина Радојловић</i>	294
5. Ива С. Глишић, <i>Gerhard Richter: The Life of Images</i>	296
6. Александар Ђ. Кадијевић, <i>Иван Р. Марковић и Милан П. Миловановић: На врелу немарсџва: архитексти и породице Тајнић</i>	300
7. Соња М. Милићевић, <i>Милејна Продановић: GENUS – иородичне ириче</i>	302
ИМЕНСКИ РЕГИСТАР	307
ГЕОГРАФСКИ РЕГИСТАР	317
УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ	323
РЕЦЕНЗЕНТИ РАДОВА	331

АЛЕКСАНДАР М. ИГЊАТОВИЋ
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет*
Оригинални научни рад / Original scientific paper

Испред византијског пурпура: визуелизација нације на Другом византолошком конгресу у Београду 1927. године**

САЖЕТАК: Упркос развоју византологије током првих деценија XX века, комплексан историјски статус и идеолошка релевантност Византије одржавали су се подједнако у историографији и политичкој култури. То је било посебно видљиво на међународним конгресима византијских студија који су се, као својеврсни спектакли, одржавали у престоницама балканских земаља у међуратном периоду. Овај текст говори о идеолошким и политичким аспектима Другог конгреса одржаног у Београду 1927. године, сагледаним кроз визуелну инсценацију церемоније његовог свечаног отварања. У тексту се тврди да је двострука идеолошка структура, која је с једне стране говорила о културном и политичком континуитету Византије у средњовековној Србији, а с друге о продужетку и својеврсној корекцији средњовековног „српско-византијског” царства у модерној држави уједињених Јужних Словена, била не само идејни оквир византолошког конгреса и његове презентације у јавности, већ и саставни део историјске имагинације у Србији првих деценија XX столећа.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: византологија, историографија, национализам, национални идентитет, Краљевина Југославија.

Иако је занимање европске науке за историју и културу Источног римског царства развијано још од ренесансе, оно је дуго времена било обележено низом негативних стереотипа који, у извесном смислу, и даље опстају у историографији (CAMERON 1996; 2014). Упркос извесним покушајима да се проблему тумачења Византије приступи објективније, тек је крајем XIX столећа, са развојем модерне византологије као специфичног научног поља, дошло до извесних померања у правцу еманципације студија византијске политичке и културне историје, као и других сродних дисциплина. Овај постепени процес био је у непосредној вези са другим, позитивистичким обликом перцепције

* aleksandar.i@arh.bg.ac.rs

** Овај текст је резултат рада на пројекту *Српска уметност XX века – национално и Европа*, бр. прој. 177013, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

Византије који је, нарочито од доба просветитељства, све више узимао маха у оквиру интелектуалне културе православних народа на истоку Европе, у Русији и на Балканском полуострву. Оснивање првих катедри и семинара за византологију на универзитетима у Минхену и Паризу, те покретање специјализованих научних часописа (*Byzantinische Zeitschrift*, 1892; *Византијски временник*, 1894; *Études Byzantines*, 1897) као важних полуга у дисеминацији нове, објективније слике о Византији, привукло је низ студената из Србије, Румуније, Бугарске и Грчке. То се дешавало у контексту краја XIX и почетка XX века, када је научни ентузијазам био непосредно повезан са политичком инструментализацијом Византије у националним наративима свих балканских земаља. Убрзо је дошло и до високошколске институционализације научног поља византологије у тим срединама, укључујући и Србију (МАКСИМОВИЋ 1988; PIRIVATRIĆ 2010), што је била истовремено последица и научног интересовања и ширег занимања за Византију као кључни део националног наслеђа.

По природи ствари, како се обично истиче, српске студије византијске историје и културе су биле тесно повезане са проучавањем националне прошлости. У формативној фази, почев од 1893. године када је на Великој школи у Београду покренут циклус предавања из историје Византије, као и 1906. године када је на Београдском универзитету основан Семинар за византијске студије, негован је својеврсни пијетет према личности и делу немачког лингвисте и историчара Карла Крумбахера (1856–1909). Не само у Србији, већ и у суседним срединама, он је важио за неформалног оца византологије, стекавши статус својеврсног ритера у борби против дуготрајних, али посве неутемељених предрасуда о византијској историји и култури (АНАСТАСИЈЕВИЋ 1909; РАДОЉЧИЋ 1919). Божидар Прокић (1859–1922), један од Крумбахерових српских ученика, сажето је исказао неупитност значаја Византије за српску нацију када је 1903. године написао да „упознати се са византијском историјом значи упознати се са сопственим нашим животом у прошлости” (1903: 56). Међутим, неговање култа „Византије” базирало се на специфичном систему знања и само је наизглед имало искључиво везе са испуњењем тешко достижних идеала научне објективности. Иза тог култа стајала је сложена, контрадикторна и веома дубока асоцијација Византије и појединих балканских нација, која је оперисала у различитим дисциплинама и изван у научној историјској имагинацији (MIŠKOVA 2015; IGŃATOVIĆ 2016).

У таквој динамичној спрези науке и идеологије настале су иницијативе за редовно одржавање међународних византолошких конгреса. Оне су биле резултат потребе за ревизијом византијске историје и редовном комуникацијом различитих експерата али и, с друге стране, широког спектра политичке резонантности Византије у савременим националним наративима почетком XX века. О томе говори чињеница да је први формални предлог за организовање византолошких скупова дао Николае Јорга (1871–1940), који је као најзначајнији румунски историчар и политичар свог времена персонификовао онај научно-политички нексус у који су биле дубоко укотвљене византолошке студије на Балкану. Наиме, на Петом међународном конгресу историчара, одржаном у Бриселу 1923. године, Јорга је обзнанио да су припреме за одржавање првог скупа византолога у току, наглашавајући значај византијске историје не само за балканске већ и за све просвећене народе Европе – разуме се, првенствено за Румуне (FODAS 2006;

NYSTAZOPOULOU-PÉLÉKIDOU 2008: 11). Наредне године, први интернационални конгрес византијских студија одржан је у Букурешту (14–20. априла 1924); три године доцније домаћин је био главни град Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (11–16. априла 1927); трећи конгрес одржан је у Атини (12–18. октобра 1930), четврти у Софији (9–15. септембра 1934), а последњи је био у Риму (20–26. септембра 1936). Упркос изворним мерама организатора да ови скупови постану јавна демонстрација европског пацифизма и потреби за оним што је француски историчар Луј Бреје (1868–1951), описујући циљеве и закључке првог конгреса у Букурешту, назвао „научно братство византолога” (BRÉNIER 1924: 744), византолошки конгреси сведочили су не само о великим разликама у научној интерпретацији извесних проблема, и не само о компетитивности балканских историографија, већ и о ономе што су савременици препознали као „националне и политичке контроверзе” (GRÉGOIRE 1935: 259).

Први извор великих размимоилажења представљало је тумачење „сфера утицаја”, односно пропагације византијске и „националних” средњовековних култура, као и питање примата у преузимању „културне улоге империјалне византијске идеје” (MAUFROY 2010: 236). Највећи значај, међутим, имала је дискурзивна конструкција „Византије”, тада већ веома развијена у националним наративима Срба, Грка, Румуна и Бугара (укључујући академску и популарну историографију), и која је била идеолошки комплексна и политички инструментална. Крајем XIX и првих деценија XX века, постојала је амбивалентност у перцепцији византијског наслеђа као основе посебних (често и међусобно антагонизираних) националних култура и, с друге стране, као заједничког цивилизацијског оквира балканских православних народа. То је стварало својеврстан дискурзивни притисак на коме је почивала идеолошка релевантност византологије, упркос свесним напорима научника да слику о Византији опцртају у јасним контурама, непристрасно и објективно. Стога, иако су представљале резултате најновијих научних открића и тумачења, расправе на византолошким конгресима у времену између два светска рата нису биле лишене националне компетитивности, па чак ни мање или више отворено исказаних тежњи за истицањем супремације једне нације над другом (DIENL 1924: 833; GRÉGOIRE 1935: 279).

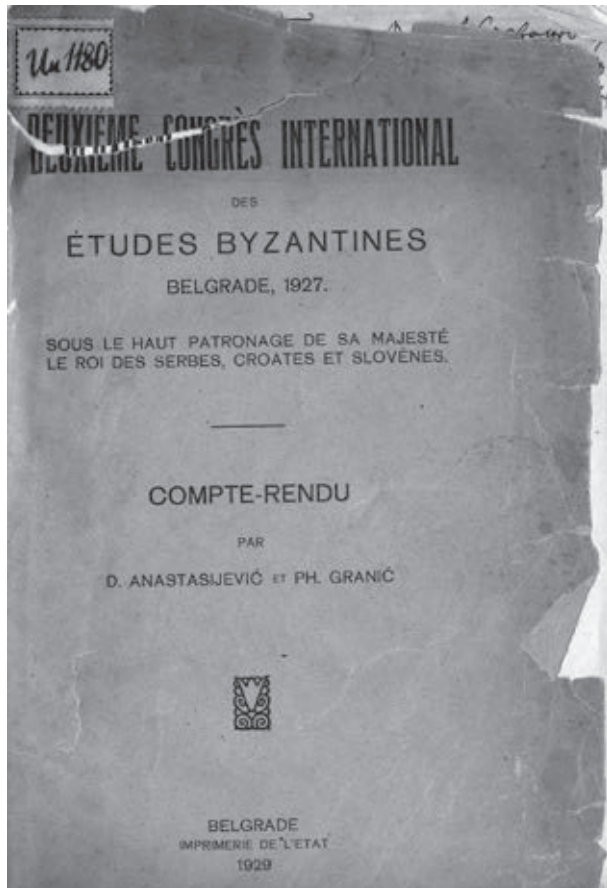
Значај политичког контекста у коме су се одржавали ови скупови не може бити прецењен, баш као што не може бити прецењена ни њихова политичка резонанција. С једне стране, византолошки конгреси били су укључени у низ културних пракси којима су се декларативно потврђивали пацифизам и нужност одржавања постверсајског *status quo*-а на Балкану. У основи, нужно их је сагледати као саставне делове екстензивних акција сарадње балканских држава, које су проистицале делимично из патерналистичког става и притисака великих сила, а делом из прагматичних политика локалних елита. С друге стране, ови конгреси били су својеврсне арене конкуренције и доказивања примата једне у односу на другу нацију, уз помоћ класичног идеолошког средства: историјске легитимације. Амбивалентност у перцепцији Византије и њено укључивање у националне наративе на овим су конгресима функционисали као идеолошки застор *par excellence* у политичкој драми борбе за престиж и ревизију постверсајског поретка – што је, на пример, укључивало бугарско неприхватање статуса Македоније и Добруце, грчке и југословенске претензије на извесне територије, проблем

интербалканске железнице, те преиспитивање унутарјугословенске политичке равнотеже између двеју највећих конститутивних етничких група у држави, Срба и Хрвата.

Под таквим светлом је 11. априла 1927. године у Београду церемонијално отворен Други међународни скуп византолога (сл. 1). Поред великог броја научника из 16 земаља, на конгресу су се окупили најважнији представници политичке елите на челу са краљем Александром I Карађорђевићем, председником владе Николом Узунувићем (1873–

1954) и бројним министрима.¹ Иако су присутни историчари несумњиво били посвећени саопштавању својих доприноса различитим областима византијских студија, поједине реферате, поздравне говоре, протокол, а пре свега медијску презентацију вишедневног скупа одликовала је препознатљива идеолошка порука. С једне стране, говорило се о Византији као просвећеној цивилизацији која стоји у темељима балканског културног наслеђа и осигурава историјски легитимитет двоструком наративу – аутентичној европској еманципацији и жељеној хармонији балканских народа као непосредним византијским баштинцима. С друге стране, ову је поруку наткриљавао двоструки генеративни мит о византијско-српској сукцесији и континуитету средњовековне и модерне државе Срба (IGNJATOVIĆ 2016).

Важно је сагледати наведену идеолошку поруку у ширем епистемолошком контексту. Наиме, идеја о културном и политичком континуитету Византије у средњовековној Србији била је једна од средишњих тема националне историографије последњих деценија XIX и почетка XX века (IGNJATOVIĆ 2016a). Историчари су говорили о дубокој византинизацији „српског народа”, подразуме-

Сл. 1. Насловна страна зборника радова Другог византолошког конгреса у Београду, 1927. (Dragutin Anastasijević et Philaret Granić (eds), *Deuxieme congrès international des études byzantines*. Belgrade: Imprimerie de l'état, 1927)

¹ На Првом конгресу у Букурешту окупили су се представници 12 земаља, у Београду је било представника 16 земаља (укључујући и немачке и аустријске научнике који су први пут након рата били укључени у званични део неког конгреса историчара); на Трећем византолошком скупу у Атини било је представника 22 земље, док су се на Четвртом конгресу у Софији окупили представници 17 земаља. Последњи, Пети конгрес византолога у међуратном периоду који је одржан у Риму био је највећи по броју учесника који су дошли из 24 земље.

вајући истовремено историјски процес трансфера културних образаца и пренос идеје империјалне власти, који су имали знатан идеолошки значај у тумачењу конституисања и карактера модерне српске и, доцније, југословенске државе. Тако је Габријел Мије (1867–1953), несумњиво највећа интернационална звезда београдског византолошког конгреса, нагласио управо идеју византијско-српског континуитета као поенту свог уводног излагања на конгресу, надахнуто говорећи како су позни владари из лозе Немањића свесно чували византијски идентитет освојених области јужно од Рашке. Штавише, он је сматрао да „византијска традиција је *ујтврђена* свежином снаге и јаким изворима којима је располагао ваш [српски] народ” (Аноним 20. 4. 1927; подвукао А. И.). Српски историчари који су излагали на византолошком скупу нису заостајали за Мијеом, тврдећи да је „наш народ [...] све од седмог века па наовамо, прихватио и сачувао многе духовне тековине средњовековног Источног римског царства, познатог под именом Византија” (Радовановић 11. 4. 1927). У идентичном тону били су оркестрирани бројни натписи у штампи, укључујући и приказе у стручној периодици, који су помно извештавали о току, значају и дометима византолошког конгреса.

Са тезама о континуитету био је повезан други, исто тако битан сегмент идеолошких порука београдског скупа, који је у сажетом облику, али посве драматично, изнео Мије на самом почетку свог излагања. Прве речи које је упутио публици, посебно се обраћајући присутном краљу Александру, биле су констатација да су се „Славни дани Душанови повратили” (Аноним. *Политика* 12. 4. 1927). Разуме се, дневне новине су у телеграфском тону извештавале да „Г. Мије говори у име свих конгресиста [sic!]. Он сећа на моћну фигуру цара Стефана Душана, на његове деспоте и севастократоре и доводи ту епоху у везу са данашњом када се под скиптром нашега Краља створила моћна држава Срба, Хрвата и Словенаца [говорећи да су се] ти славни Душанови дани сада опет вратили” (Аноним. *Време* 12. 4. 1927). Мијеово обраћање, међутим, није била тек пригодно срочена реторичка фигура која је баштинила већ однеговани култ цара Душана као највећег српског владара, већ саставни део националистичког мита о континуитету који је апсолутно доминирао историјском имагинацијом у Србији с краја XIX и првих деценија XX века и био имплицитно присутан и унутар корпуса академске историографије. Стога његово присуство на једном научном конгресу није било изненађујуће.

Тачније, Мијеов паралелизам два „национална владара” заправо је представљао опште место инструментализације прошлости која се заснивала на идеолошки уобличеном систему знања. У основи, традиционална митологизација Стефана Душана као најславнијег – и најконтроверзнијег – владара средњовековне Србије овде је искоришћена за опцртавање лика и мисије савременог суверена. Истовремено, идеолошки капитал уграђен у краља Александра као југословенског „ослободитеља и ујединитеља” послужио је за идеолошку реинтерпретацију прошлости. Радило се, дакле, о двоструком процесу у коме је садашњост легитимисана позивањем на сврховито уобличену историју, а прошлост обликована хоризонтом прижељкиване будућности (НARTOG 2003: 11–30; KOSELLECK 2004: 255–275). Без све сумње, највећи идеолошки значај имала је идентификација краља Александра као владара културно, лингвистички и културно композитне државе са царем Душаном и његовим тзв. српско-византијским царством. Ова стара мисао, развијена још крајем прве деценије XX века, била је посебно употребљива након

1918. године у контексту обележеном готово апсолутном доминацијом Срба у политичком животу прве југословенске државе. Међутим, идеолошка структура владарског паралелизма била је значајнија по томе што је остваривала темпорално јединство националног тела, тј. тотализацију нације као трајног, непроменљивог историјског субјекта, него зато што је дословно указивала на идеју континуитета политичких идеала, које су персонификовала два владара чији су животи били раздвајани вековима националне историје сагледане кроз уобичајену трипартитну структуру успона, пада и препорода (SMITH 2007).

Иако је о Другом међународном византолошком конгресу писано у историографији (КАДИЛЕВИЋ 1997: 143; ИГЊАТОВИЋ 2016: 181–224) – укључујући и површне оцене о „византинизму који је спонзорисала држава” (PANTELIĆ 1997: 31) – свечани чин његовог отварања заслужује да буде посебно истакнут, управо због наведене идеолошке структуре која је превазилазила идеолошке границе и политички значај самог скупа. Церемонија се одржала 12. априла 1927. године, када је свечана сала нове зграде универзитета на Студентском тргу (сл. 2)² била испуњена бројним званицама – не само научницима и њиховим гостима, већ и представницима политичке елите, уључујући и дипломатски кор:

На пространом Краљевом тргу, испред универзитетских зграда стајали су Београђани, да виде и дочекају делегате из разних крајева света, који су дошли у Београд да узму

Сл. 2. Петар Гачић, Нова зграда Универзитета у Београду, 1922. (Разгледница с почетка 1930-их)

² Нова зграда Универзитета подигнута је 1922. године по пројекту архитекте Петра Гачића.

учешћа у конгресу. Читава војска новинарских фотографа заузела је место испред главног улаза новог универзитета. [...] Око девет и по часова дворана је била препуна (Аноним. *Полиџика* 12. 4. 1927).

Спектакл који је потом инсцениран у свечаној сали Универзитета чији је саставни део био и поменути поздравни говор Габријела Мијеа, речито је сведочио о идеолошком двојству византијског културног континуитета и националне обнове у савремености. Још и више од тога, представа која је следила симболички је заокруживала идеју о српској нацији чији је идентитет запао у озбиљну кризу након 1918. године. То се, наиме, дешавало управо у часу када је политичка нестабилност у земљи достигала свој климакс; свега неколико дана касније, 16. априла, распуштена је (шеста по реду) влада на чијем је челу био Никола Узуновић, а краљ је мандат поверио Велимиру Вукићевићу (1871–1930) као представнику краткотрајне и бизарне коалиције Народне радикалне странке и једне фракције демократске странке. У таквом контексту византолошки конгрес, а посебно пажљиво инсценирана церемонија његовог отварања и краљевске визитације, добијали су на великој симболичкој тежини.

Визуелни идентитет свечане дворане у којој се скуп одигравао био је при томе од кључног значаја. Читав фронтални зид, испред кога је била постављена говорничка катедра, био је прекривен пурпурном чојом као одговарајућом подлогом на којој се налазио низ фотографских репродукција фресака са приказима различитих историјских личности из средњовековне Србије. Неколико извода из дневних новина може добро послужити у сврху прецизног описа ове визуелне инсценације (сл. 3, 4, 5):

На великом, црвеном чојом обложеном паравану, постављеном изнад председничке естраде, налазиле су се копије неких од наших најлепше израђених фреска [...]. Централно место заузимала је копија чувене фреске цара Душана из манастира у Леснову [...]. Том фреском је сачуван аутентичан лик нашег великог владара из XIV века. Ниже ње стављене су једна поред друге фреске: деспота Оливера (манастир Лесново), Немање и св. Саве (манастир Лесново), Марка и Вукашина (манастир Псача), краља Владислава (манастир Милешева), св. Саве (Милешева) и деспотице Ливерине – краљице Марије Ане Палеологове (Лесново) (Аноним. *Правда* 12. 4. 1927).

На једном подијуму застртом црвеним застиркама као византијским пурпуром постављено је пет фотеља: за краља, председника владе и највишег представника цркве. [...] Десно од краља сео је патријарх са белом

Сл. 3. Насловна страна дневних новина *Правда* 12. 4. 1927.

камилавком, а до њега надбискуп Родић у сивом. Лево од краља био је председник владе г. Никола Узуновић. [...] Изванредан утисак чинио је зид изнад катедре. [...] Преко црвених тканина биле су обешене копије фресака цара Душана (самог), цара Душана и царице Јелене, деспота Оливера, деспотице Марије Ливерине, св. Симеона и св. Саве из Леснова, цара Уроша и краља Вукашина из Псаче; краља Владислава са Богородицом и св. Саве из Милешеве (Аноним. *Време* 12. 4. 1927).

И други наводи сведоче да је „[ц]ела страна зида иза дугачке катедре“ била покривена „чоханим застором вишњеве боје“, док је на „самом врху застора била [...] фреска цара Душана. Испод њега Немања и св. Сава“ (Аноним. *Полиџика* 12. 4. 1927).

Поставља се питање на који је начин требало разумети овај конструисани визуелни мизансцен. Да ли је у питању била само пригодна репрезентација историјских личности постављена у сврху сведочења о темељној византинизацији Србије у средњем веку? Или се радило о демонстрацији величине и супериорности „националне византијске“ уметности која је одговарала карактеру самог конгреса? Заправо, инсценација је говорила много више од тога, прецизно одражавајући визуелним језиком већ утемељену, препознатљиву идеолошку структуру која је у потпуности кореспондирала са Мијеовом реторичком фигуром о владарском паралелизму. Наиме, порфирни застор, као својеврсна колористичка интерпретација идеје византијског континуитета, смештао је читав догађај под окриље империјалног идентитета, суптилно али убедљиво отварајући визуру на идеје о византијско-српској сукцесији. У исти мах, порфирно позађе уоквиравало је и југословенског суверена, који је заузимао централну позицију овог ефемерног спектакла и кога су центрирали сви поздравни говори – не само славног француског византолога или, на пример, контроверзног Мишела Д’Ербињија, миланског надбискупа и генералног консултанта Института за оријенталне студије у Ватикану,³ и не само говор Николае Јорге, већ и председника

³ Мишел Д’Ербињи је био познат као ватрени заговорник католизације православног Истока и јачања Унијатске цркве.

Сл. 4. Насловна страна дневних новина *Полиџика* 12. 4. 1927.

Сл. 5. Насловна страна дневних новина *Време* 12. 4. 1927.

конгреса Јована Радонића (1873–1953), који је указао на пословичну пажњу краља Александра према студијама „византијске науке” (Аноним. *Правда* 12. 4. 1927).

У време одржавања византолошког конгреса идеја о цару Душану као наследнику и настављачу византијских традиција већ је постала опште место историјске имагинације. На пример, тада је објављена популарна историјска монографија Владимира Николића о цару Душану, у којој је аутор тврдио да је данашњица „продужење наше прошлости” (НИКОЛИЋ 1927: XVI), потврдивши националне фантазије о обнови средњовековног царства, о Србима као јединим правим наследницима Византије, као и значај Душановог политичког наслеђа за нови поредак на Балкану „у коме би Србија имала вођство” (НИКОЛИЋ 1927: 145). У извесној мери, биле су то идеје са којима је и академска историографија веома вешто кокетирала, чак и након престанка доминације тзв. романтичарске школе која је обележила претходну генерацију српских историчара. Оно што је читав низ научника, почев од Пантелије (Панте) Срећковића 1880-их година па све до Станоја Станојевића или Владимира Ћоровића 1920-их и 1930-их година утврдила као неупитну историјску истину, наиме присуство националног наслеђа као баштине „српско-византијске државе” и идентитет самог Стефана Душана као „српско-византијског цара” (СТАНОЈЕВИЋ 1922: 13, 16), суптилно је визуелизовано у великој универзитетској дворани тог априлског јутра 1927. године – иако је највећи број саопштења на скупу био дистанциран од такве запаљиве реторике. Упркос томе, историографске тезе о Стефану Душану као владару земље у којој је доминирао национални „српски елемент” као „носилац целокупног државног живота” (СТАНОЈЕВИЋ 1922: 13) визуелизоване су на пурпурном зиду на коме портретни ансамбл српских великаша није следио хронолошки поредак или уобичајени систем репрезентације националне историје који почиње са Стефаном Немањом као зачетником златног доба нације. Најпроминентније место у конгресној дворани, и по физичкој величини, позицији у простору, као и по значењу, било је резервисано за репродукцију Душановог владарског портрета са фреске у цркви Св. арханђела Михаила и пустиножителя Гаврила у Леснову (1349), композицију на којој, као што је познато, лик цара Душана нарушава уобичајени систем хијерархијског димензионисања будући да је представљен већим и од самог Христа. На сличан начин, Душанов портрет је у новом семиотичком контексту универзитетске дворане заузео исти степен проминентности, реферишући својим симболичким статусом – који је већ био потпуно канонизован унутар српског националног имагинаријума – на идеолошки принцип супремације (сл. 6).

Слављење највећег српског владара, чија се митологизација као националног хероја континуално одвијала од средине XIX века, било је тада на свом врхунцу. Управо су 1926–1927. године започете припреме за археолошко откопавање Душанове задужбине под руководством Радослава Грујића (1878–1955), ишчезле манастирске целине Св. арханђела код Призрена која је, следећи значај свог ктитора, и поглавито стога што је фигурисала као рушевина, задобила посебан статус политичког, естетског и културног артефакта. Међутим, представа суверена који влада различитим народима и огромним простором који је далеко превазилазио српске „националне” границе у средњем веку, истовремено је означавала зенит и надир српске националне идеје, будући да је ширење Душанове државе остварено на рачун онога што су историчари, почев од Константина

Сл. 6. Портрет цара Стефана Душана у цркви у Леснову, 1349. Фреска. (Lazar Trifunović, *Jugoslavija: umetnički spomenici od praistorije do danas*. Beograd: Jugoslovenska knjiga, 1988)

Лиречека (1854–1918) и Стојана Новаковића (1842–1915) који су критиковали „византијску мегаломанију” позних Немањића, називали „национални принцип”. Управо је у тој двострукој визури Душанова представа на пурпуном зиду постала делатни идеолошки инструмент, кроз који су наведене Мијеове речи о повратку славних Душанових дана отварале простор за перцепцију нове српске државе у којој је коригован недостатак пређашње, али која је задржала империјални статус и супремацију Срба. На тај начин суптилно је предочен криптични, али делатни принцип власти у новој држави, у којој је не само остварена супремација, већ и коначно достигнута националистичка конгруенција српских етничких и политичких граница.

Структурална и аналогичка паралела између живота и мисије „националних краљева” Душана и Александра имплицитно је потврђивала двоструки генеративни националистички мит – о византијско-српској сукцесији, као и о континуитету средњовековне и модерне државе Срба. Међутим, визуелизација историјске паралеле која је укљу-

чивала и битну разлику између двају владара имала је дугу традицију, не само као општи идеолошки топос – подједнако везан за династије Обреновић и Карађорђевић, као „обновитеље” Душановог царства (Врбавац 1899; Макуљевић 2006: 54–55; 2007: 14–28) – већ као цицероновски реторички троп „понављања прошлости” и њеног еволуирања у времену садашњем у један савршенији облик власти (Игњатовић 2016: 218–221). Надахнути говор Габријела Мијеа, који је свакако морао осетити магнетску привлачност ове паралеле и много пре одржавања конгреса, изговорен испред два владара симболички и фактички повезана византијским пурпуром, понудио је вербални реторички кључ за читање читавог визуелног перформатива пригодно уобличеног да свечано обележи почетак београдског византолошког конгреса. Стога је порфирно позађе у универзитетској сали било савршен значењски оквир осмишљеног паралелизма између два владара, који је представљао визуелно-перформативни сажетак прослављања присутног југословенског суверена, краља Александра I Карађорђевића, који је окончао недовршени историјски процес и тако кориговао грешке свог претходника.

Међутим, тог 11. априла 1927. године, лесновска фреска на београдском порфирном позађу имала је и једну специфичну и веома прецизну улогу, послуживши као инструмент темпоралне интервенције који је повезивао прошлост, садашњост и будућност нације у јединствен вредносни континуум. Основна порука читаве инсценације није се, наиме, односила само на идеолошки и политички статус југословенског суверена, већ на оно политичко тело које му је давало суверенитет. О томе су сведочили не само поздравни говори и уводна излагања, визуелно и реторички центрирана двома владарским персонама, већ и знатан део излагања у конгресним научним секцијама. У модерном, посттеолошком животу корпорално-политичке концепције монархистичке власти политичко тело владара заправо је заступало нов облик суверенитета, односно нацију као заједницу грађана. И у предмодерно доба политичка моћ концепта суверенове власти подупирана је медијским конструкцијама и дуплицирањем политичког тела владара (KANTOROWICZ 1997; BRATSIĆ 2016: 33–37), што је доцније настављено кроз симболичко конструисање нације као субјекта суверенитета кроз перформативне и текстуалне праксе. У том смислу се и перформанс церемонијалног отварања византолошког конгреса у Београду може разумети у светлу конструкције националног монарха као оличења принципа трансформације два краљева тела у два тела нације (FUKO 1997: 30; YACK 2003: 33–35; SANTNER 2011: 3–32). У истој представи, видљивост корпоралног тела нације била је уочљива и у структури церемонијала који је заокружен присуством представника световне и духовне власти (који су реферисали на две највеће религије у земљи), симболизованих у физички присутној фигури монарха окруженог патријархом Димитријем Павловићем (1920–1930) и београдским надбискупом Рафаелом Родићем (1924–1936). Таква структура утврђена је још на Првом византолошком конгресу у Букурешту који је отворио престолонаследник Карол уз чланове владе (GRANIĆ 1924: 79) и која ће се у скромнијем облику поновити на Четвртм византолошком конгресу у Софији, када уз краља Бориса III није било представника Бугарске егзархије која је у то време имала посве проблематичан статус (Аноним 10. 9. 1934). Међутим, од највеће је важности посматрање наведеног владарског паралелизма кроз слику трећег, семиотичког тела владоца као система визуелних представа (MARIN 1988; DERRIDA 2009: 276–304). Наиме, лесновски портрет на пурпурном позађу заправо је фигурисао као треће тело власти, као семиотички, односно медијски производ његовог другог, политичког тела транслираног у присутно политичко тело југословенског суверена. Порука императорског портрета у универзитетској сали, који приказује Стефана Душана са византинизирајућим царским инсигнијама, у семиотичкој релацији са византијским пурпуром, била је да визуелно уобличи деликатну идеју идеолошке сукцесије и трансформације од византијског, и српско-византијског, до националног, центрирајући неупитност нације као трајног историјског субјекта.⁴ Присутна кроз своје „треће тело”, нација је обитавала међу конгресистима и након свечане церемоније, остајући да стоји на врху порфирног зида не само до краја византолошког конгреса, већ и након њега, урезана у националној имагинацији.

⁴ На сличан начин је и нови краљевски дворца као официјелно седиште југословенског монарха на Дедињу, који је управо у том тренутку био у жеку изградње, представљао саставни део владареве јавне слике у којој семиотички трансфер ка специфично националном идиому није подразумевао нестанак империјалног подтекста (IGNJATOVIĆ 2007: 179–192).

Заправо, доминација националног детерминизма, не само као владајуће парадигме у хуманистичким наукама (МАКУЉЕВИЋ 2006: 39–50), већ одраза врховног политичког суверенитета, прожимала је готово сваки аспект конгреса, укључујући његову медијску презентацију, где су се тезе о српској сукцесији и византијском наслеђу укрштале са перцепцијом савремених збивања као неодвојиво везаним за прошлост. Византијски пурпур имао је стога задатак да постане не пуки историцистички декор научног конгреса који банално реферише на империјалну симболику, већ да послужи као катализатор релације двоструке темпоралности нације – најпре, кроз посезање у конструисане историјске наративе као објашњење за континуитет између прошлости и садашњости и, с друге стране, опцртавање прошлости визијом замишљене будућности која је, парадоксално, претходну релацију дискредитовала. О томе сведоче речи које су одјекивале у јавном простору, преношене каналом јавних гласила, о краљу „ослободитељу и ујединитељу” који је коначно испунио „Сјајни сан Срба, који су се спремали да створе велико југословенско царство, за време владе цара Душана [који] иако није успео да дође до стварности, задао је смртан ударац Византијском царству” (Аноним 14. 4. 1927). Тако је нови Душан, предестиниран да обнови „српско-византијску” државу свог претходника, заправо кориговао његове погрешке и, на изванредан начин, тријумфовао над прошлошћу. Византијски је пурпур заправо уоквиравао Александра I Карађорђевића као идеалног владара који је нацију увео у обновљено златно доба, коначно заокруживши етничке границе Срба у једну политичку целину – што нити једном од његових претеча није пошло за руком. Ново „југословенско царство” остварило је принцип српске националне конгруенције – макар и по цену идеолошке метаморфозе великосрпске идеје у југословенски национализам – а нови Душан учинио је оно што му је у завет оставио његов велики предак: не само освету Косова, и не само повратак нације на поприште европске историје, већ и нацију уједињену под новим-старим империјалним скиптром. Заправо, савремени политички контекст коначно је одредио владарски паралелизам као квалитативну транзицију, при чему је континуитет царског пурпура од византијских василевса, преко цара Душана као њиховог настављача, до краља Александра I Карађорђевића као симболичког обновитеља царства служио као својеврстан визуелни наратив о сукцесији и праву српске нације на империјални идентитет. Све ове инстанце означавале су паралелизам као квалитативну транзицију, потврђујући идеју о супериорности садашњости над прошлошћу,⁵ као својеврсну епистемолошку структуру која је стајала у самим основама конструкције српске националне историје тог времена.

ЛИТЕРАТУРА

- АНАСТАСИЈЕВИЋ, Д. Н. „Др. Карло Крумбахер.” *Српски књижевни гласник* (ANASTASJEVIĆ, D. N. „Dr. Karlo Krumbacher.” *Srpski književni glasnik*) XXIII, 12 (1909): 957–960.
- Аноним. „Византолошки конгрес поздравља нашег краља.” *Правда* (ANONIM. „Vizantološki kongres pozdravlja našeg kralja.” *Pravda*) 12. 4. 1927.
- Аноним. „Свечано отварање византолошког конгреса.” *Политика* (ANONIM. „Svečano otvaranje vizantološkog kongresa.” *Politika*) 12. 4. 1927.

⁵ О премиси о супериорности садашњости над прошлошћу у модерној историографији вид.: WHITE 2010: 318–339; TOSH 2015: 18. О истој премиси као једној од базичних вредности модерног доба вид.: JAMESON 2002.

- АНОНИМ. „Јуче је у краљевом присуству отворен конгрес византолога у Београду.” *Време* (АНОНИМ. „Јуче је у краљевом присуству отворен конгрес византолога у Београду.” *Време*) 12. 4. 1927.
- АНОНИМ. „Други дан византолошког конгреса.” *Политика* (АНОНИМ. „Други дан византолошког конгреса.” *Politika*) 14. 4. 1927.
- АНОНИМ. „Византолози на Косову.” *Политика* (АНОНИМ. „Vizantolozi na Kosovu.” *Politika*) 20. 4. 1927.
- АНОНИМ. „Н. В. Краљ присуствовао отварању конгреса византолога у Софији.” *Време* (АНОНИМ. „Nj. V. Kralj prisustvoval otvaranju kongresa vizantologa u Sofiji.” *Vreme*) 10. 9. 1934.
- BRATSIĆ, Peter. *Everyday Life and the State*. London: Routledge, 2016.
- BRÉNIER, L. “Le premier congrès international des Etudes Byzantines à Bucarest.” *Byzantion* 1 (1924): 735–744.
- WHITE, Hayden. “Guilty of History? The *longue durée* of Paul Ricoeur.” U: *The Fiction of Narrative: Essays on History, Literature and Theory, 1957–2007*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2010, 318–339.
- ВРБАВАЦ, Ђура. *Немањићи и Обреновићи или упоређење два светла периода у нашој прошлости*. Крагујевац: Штампарија Ст. Х. Поповића (VRBAVAĆ, Đura. *Nemanjići i Obrenovići ili upoređenje dva svetla perioda u našoj prošlosti*. Крагујевац: Štamparija St. H. Popovića), 1899.
- GRANIĆ, Dr. Branko. „Prvi međunarodni kongres predstavnika vizantishih studija u Bukureštu.” *Narodna starina* 7, 8 (1924): 78–80.
- GRÉGOIRE, Henri. “Le Congrès de Sofia.” *Byzantion* 10 (1935): 259–281.
- DERRIDA, Jacques. *The Beast and the Sovereign*. Vol. I. Chicago: The University of Chicago Press, 2009.
- DIÉHL, Charles. “Impressions de Roumanie.” *Revue des Deux Mondes* 15. 6. 1924: 832–846.
- IGNJATOVIĆ, Aleksandar. *Jugoslovenstvo u arhitekturi 1904–1941*. Beograd: Građevinska knjiga, 2007.
- IGNJATOVIĆ, Aleksandar. *U srpsko-vizantijskom kaleidoskopu: arhitektura, nacionalizam i imperijalna imaginacija 1878–1941*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet – Orion art, 2016.
- IGNJATOVIĆ, Aleksandar. “Byzantiums Apt Inheritors: Serbian Historiography, Nation Building and Imperial Imagination, 1882–1941.” *Slavonic and East European Review* 94, 1 (2016a): 57–92.
- YACK, Bernard. “Nationalism, Popular Sovereignty, and the Liberal Democratic State.” U: *The Nation State in Question*. T. V. Paul et al. (eds). Princeton: Princeton University Press, 2003: 29–50.
- КАДИЈЕВИЋ, Александар. *Један век изражења националног сцила у српској архитектури (средина XIX – средина XX века)*. Београд: Грађевинска књига (КАДИЈЕВИЋ, Александар. *Jedan vek traženja nacionalnog stila u srpskoj arhitekturi (sredina XIX – sredina XX veka)*. Beograd: Građevinska knjiga), 1997.
- CAMERON, Averil. “The Use and Abuse of Byzantium: An Essay of Reception.” U: *Changing Cultures in Early Byzantium*. Aldershot: Ashgate, 1996, 3–31.
- CAMERON, Averil. *Byzantine Matters*. Princeton: Princeton University Press, 2014.
- KANTOROWICZ, Ernst H. *The King's Two Bodies: The Study in Mediaeval Political Theology*. Princeton: Princeton University Press, 1997 [1957].
- KOSELLECK, Reinhart. *Future's Past: On the Semantics of Historical Time*. New York: Columbia University Press, 2004, 255–275.
- МАКСИМОВИЋ, Љубомир. „Развој византологије.” У: *Универзитет у Београду 1838–1988. Зборник радова*. Београд: Универзитет у Београду – Савремена администрација (МАКСИМОВИЋ, Љубомир. „Razvoj vizantologije.” U: *Univerzitet u Beogradu 1838–1988. Zbornik radova*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Savremena administracija), 1988, 655–671.
- МАКУЉЕВИЋ, Ненад. *Умјетност и национална идеја у XIX веку: систем европске и српске визуелне културе у служби нације*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства (МАКУЉЕВИЋ, Nenađ. *Umetnost i nacionalna ideja u XIX veku: sistem evropske i srpske vizuelne kulture u službi nacije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva), 2006.
- МАКУЉЕВИЋ, Ненад. *Црквена умјетност у Краљевини Србији*. Београд: Филозофски факултет (МАКУЉЕВИЋ, Nenađ. *Crkvena umetnost u Kraljevini Srbiji*. Beograd: Filozofski fakultet), 2007.
- MARIN, Louis. *Portrait of the King*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988.
- MAUFROY, Sandrine. “Les premiers congrès internationaux des études byzantines: entre nationalisme scientifique et construction – 240. internationale d’une discipline.” *Revue germanique internationale* 12 (2010): 229.
- MISHKOVA, Diana. “The Afterlife of a Commonwealth: Narratives of Byzantium in the National Historiographies of Greece, Bulgaria, Serbia and Romania.” U: *Entangled Histories of the Balkans: Shared Pasts, Disputed Legacies*. Vol. III. Diana Mishkova et al. (eds). Leiden: Brill, 2015, 118–272.
- НИКОЛИЋ, Владимир. *Istorija cara Stevana Dušana*. Beograd: Narodna prosveta, 1927.

- NYSTAZOPOULOU-PÉLÉKIDOU, Marie. "L'Histoire des Congrès Internationaux des Études Byzantines." *Byzantina Symmeikta* 18 (2008): 11–34.
- PANTELIĆ, Bratislav. "Nationalism and Architecture: The Creation of a National Style in Serbian Architecture and Its Political Implications." *Journal of the Society of Architectural Historians* 56, 1 (1997): 16–41.
- PIRIVATRIĆ, Srđan. "A Case Study in the Emergence of Byzantine Studies: Serbia in the Nineteenth and Twentieth Centuries." U: *The Byzantine World*. Paul Stephenson (ed). London: Routledge, 2010, 481–490.
- ПРОКИЋ, Б. А. „Византијске историјске студије у Француској.” *Дело* (ПРОКИЋ, В. А. „Vizantijske istorijske studije u Francuskoj.” *Delo*) 8, 27 (1903): 56–67.
- РАДОВАНОВИЋ, М. „Византолошки конгрес у Београду.” *Политика* (RADOVANOVIĆ, M. „Vizantološki kongres u Beogradu.” *Politika*) 11. 4. 1927.
- РАДОЧИЋ, Никола. „Карло Крумбахер.” *Летопис Матиче српске* (RADOČIĆ, Nikola. „Karlo Krumbaher.” *Letopis Matice srpske*) 262 (1919): 73–78.
- SANTNER, Eric L. *The Royal Remains: The People's Two Bodies and the Endgames of Sovereignty*. Chicago: The University of Chicago Press, 2011.
- SMITH, Anthony D. "Golden Ages: The Uses of History." U: *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell, 2007, 191–200.
- TOSH, John. *In Pursuit of History: Aims, Methods and New Directions in the Study of History*. London: Routledge, 2015.
- СТАНОЈЕВИЋ, Станоје. *Цар Душан*. Београд: Напредак (STANOJEVIĆ, Stanoje. *Car Dušan*. Београд: Napredak), 1922.
- FODAC, Florina. "Le Premier Congrès International d'Études Byzantines." *Études Byzantines et Post-Byzantines* 5 (2006): 511–513.
- FUKO, Mišel. *Nadzirati i kažnjavati*. Sremski Karlovci: Svetovi, 1997.
- HARTOG, François. *Regimes d'historicite: presentisme et experience du temps*. Paris: Editions du Seuil, 2003.
- JAMESON, Fredric. *A Singular Modernity: Essay on the Ontology of the Present*. London: Verso, 2002.

Aleksandar M. Ignjatović

IN FRONT OF THE BYZANTINE PURPLE: VISUALIZATION
OF THE NATION AT THE 2nd INTERNATIONAL CONGRESS
OF BYZANTINE STUDIES IN BELGRADE IN 1927

Summary

Despite the development of Byzantine studies in the early twentieth-century Balkans, the complex historical status and ideological relevance of Byzantium remained in both historiography and political culture. This was particularly evident at the International Congresses of Byzantine Studies spectacularly hosted by the Balkan capitals in the interwar period. This article discusses the ideological and political aspects of the second congress held in Belgrade in 1927, expressed in the visual staging of the opening ceremony. The text acknowledges that a dual ideological structure of the cultural and political continuity of Byzantium in medieval Serbia and, on the other hand, of a modern Yugoslav afterlife of the “Serbo-Byzantine” Empire, was a conceptual framework not only of the congress itself and its public presentation, but also of the historical imagination in Serbia at the beginning of the XX century.

Keywords: Byzantine Studies, historiography, nationalism, national identity, the Kingdom of Yugoslavia.

* Уредништво је примило рад 8. II 2018. и одобрило га за штампу 10. VI 2018.

Зборник Матице српске за ликовне уметности
Издавај једанпут годишње
Издавач Матица српска
Уредништво и администрација: Нови Сад, Улица Матице српске 1
Телефон: ++381-21/420-199, 6615-038
e-mail: mtismal@maticasrpska.org.rs
www.maticasrpska.org.rs

Matica Srpska Journal for Fine Arts
Published once a year
Published by Matica Srpska
Editorial and Publishing Office: Novi Sad, 1 Matice Srpske Street
Phone: ++381 21 420 199 or 6615 038
e-mail: mtismal@maticasrpska.org.rs
www.maticasrpska.org.rs

Уредништво је *Зборник Матице српске за ликовне уметности*
бр. 46/2018 закључило 15. VI 2018.
За издавача: проф. др Ђорђе Ђурић
Стручни сарадник Одељења: Марта Тишма
Преводилац за енглески језик: Оливера Кривошић
Лектор и коректор: Татјана Пивнички Дринић
Технички уредник: Вукица Туцаков
Компјутерски слог: Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин
Штампа: САЈНОС, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
75(082)

Зборник Матице српске за ликовне уметности /
главни и одговорни уредник Александар Кадијевић. – 1986,
22– . – Нови Сад : Матица српска, 1986– . – Илустр. ; 26 cm
Годишње. – Текст на срп., рус. и енгл. језику. – Је наставак:
Зборник за ликовне уметности = ISSN 0543–1247
ISSN 0352-6844
COBISS.SR-ID 16491778

Штампање овог Зборника омогућили су
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије,
Министарство културе и информисања Републике Србије и
Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање